

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 36 (1999)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 36 (1999)

Η Πρέβεζα ως ποιητικό σύμβολο

Παναγιώτης Μπούρας

doi: [10.12681/prch.29241](https://doi.org/10.12681/prch.29241)

Copyright © 2022, Παναγιώτης Μπούρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπούρας Π. (1999). Η Πρέβεζα ως ποιητικό σύμβολο. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (36), 129–132.
<https://doi.org/10.12681/prch.29241>

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΟΥΡΑΣ

Καθηγητής - συγγραφέας

Η ΠΡΕΒΕΖΑ ΩΣ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΟ

Στο τελευταίο έργο μου *«Η Πρέβεζα ως ποιητικό σύμβολο»* ασχολούμαι, βέβαια, με την πόλη μας. Από χρέος! Αυτό δε σημαίνει ότι οπωσδήποτε έπρεπε να την αναδείξω! Εν πάση περιπτώσει το ζήτημα εδώ υπήρξε, το κατά πόσο η πόλη μας ευτύχησε να αναχθεί σε ποιητικό σύμβολο μια και το ποίημα του Κ. Καρυωτάκη *«Πρέβεζα»* συμβόλισε, ας πούμε, τα αρνητικά της ελληνικής επαρχίας, σε μια δεδομένη εποχή.

Στο πρώτο μέρος, λοιπόν, αυτής της εργασίας με τον τίτλο *«Απ' τον Καρυωτάκη στον Καρυωτάκη»* γίνεται αναφορά καταρχήν στο δύσκολο δρόμο αναγνώρισης του Καρυωτάκη ως σημαντικού ποιητή, απαραίτητη παράμετρος για να αναχθεί και η Πρέβεζα σε ποιητικό σύμβολο. Ο πόλεμος εναντίον του Καρυωτάκη υπήρξε σχεδόν ταυτόχρονος με τη γραφή του ποιήματος *«Πρέβεζα»* (1928). Συνεπώς μέχρι το Β' παγκόσμιο πόλεμο εφόσον το αντικαρυωτακικό κλίμα ήταν ισχυρό, και η *«Πρέβεζα»* του Καρυωτάκη περνά στο περιθώριο.

Αλλά και μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, αν και η οξύτητα έχει υποχωρήσει - μια και οι οπαδοί της καρυωτακικής παρουσίας αυξάνουν - το αντικαρυωτακικό κλίμα εξακολουθεί να είναι σημαντικό. Στο σημείο αυτό η αναφορά γίνεται στο αντικαρυωτακικό μένος που επικρατούσε και στην πόλη Πρέβεζα.

Όπως, σύσσωμη σχεδόν η πόλη δεν ήθελε να συνδεθεί με το όνομα του Καρυωτάκη, γιατί αισθανόταν διασυρμένη απ' τον ποιητή, *«συχέοντας τη λογοτεχνία με τη γεωγραφία, την πραγματικότητα με την ποίηση»*.

Λίγο, όμως, πριν τη δεκαετία του 60 κάποιοι μαρξιστές κριτικοί θέλοντας μάλλον να *«οικειοποιηθούν»* τον Καρυωτάκη θεωρούν αυτόν ως εκπρόσωπο ενός χρεωκοπημένου κόσμου, του αστικού κόσμου ή ότι σίγουρα αντιδρά σ' αυτόν τον κόσμο ο Καρυωτάκης σατιρίζοντας τον ανελέητα και δίνοντας τέρμα στη ζωή του. Απ' τη δεύτερη περίπτωση *«η Πρέβεζα»* του Καρυωτάκη διακριτικά μπορεί και να προτείνεται ως ποιητικό σύμβολο, και όχι, βέβαια, με κάποιες εμπεριστατωμένες φιλολογικές μελέτες. Εξ' άλλου ενάριθμος τότε ο μαρξιστικός πνευματικός κόσμος και διηρημένος πνευματικά, τουλάχιστον στο περί ου ο λόγος σημείο. Κι εξάλλου η πόλη απεχθάνονταν την ιδέα!

Κάποτε, όμως, η Ελλάδα άρχισε να περνά στην εποχή της ανάπτυξης. Και η παλιά αναφώνηση του Άγρα, από πάντοτε υποστηρικτή του Καρυωτάκη, οσημέρα ακούγεται και πιο δυνατά:

«Και ξαφνικά τους ξεπέρασεν όλους!». Έτσι η ανάπτυξη έσωσε τον Καρυωτάκη. Κι αυτό δεν είναι ένα σχήμα λόγου.

Αποδεικνύεται από ένα σωρό μαρτυρίες, αναγωγές, συσχετισμούς, για τη μετά το '60 εποχή της ανάπτυξης.

«Το ζήτημα, βέβαια, εδώ δεν είναι τι έγινε με τον Καρυωτάκη, αλλά με την πόλη του Καρυωτάκη». Καίριο ερώτημα, αναγκαίο για να εισχωρήσουμε στο β' μέρος της εργασίας. Όντως, θα παρατηρήσουμε στα χρόνια μετά το '60 ότι η «Πρέβεζα» συζητιέται στους πνευματικούς κύκλους ως το κύκνειο άσμα αρχικά ενός *«ενδιαφέροντος»* ποιητή, αργότερα ενός *«σημαντικού»* ποιητή και τέλος ενός *«μεγάλου»* ποιητή! Άρκεσε, όμως, η *«διασημότητα»* της πόλης μέσω του Καρυωτάκη, ώστε να την αναγάγει στο ποιητικά μείζον, δηλαδή στο ποιητικό σύμβολο; Όχι, θα απαντήσουμε, σχεδόν με σιγουριά. Γιατί το ποιητικό σύμβολο πρέπει να ενέχει την ιδιότητα της όσο περισσότερης αντικειμενικότητας: άρα και της όσο περισσότερης διαχρονικότητας. Αν, λοιπόν, «η Πρέβεζα» τάχθηκε να συμβολίσει την κοινωνική διάσταση μιας επαρχίας γ' κατηγορίας στα χρόνια του μεσοπολέμου και στα μεταεμφυλιακά, τότε το στοιχείο της διαχρονικότητας εξανεμίζεται.

Γιατί τα χρονικά όρια του Καρυωτακικού ποιήματος με την παραπάνω κοινωνιολογική παράμετρο δεν νομίζουμε ότι αντέχουν περισσότερο απ' την πεντηκονταετία 1912-1960 (ή 1920-1965). Έτσι, λοιπόν, η «Πρέβεζα» του 1928 δεν έχει καμιά σχέση με την Πρέβεζα του 1978, κι όχι μόνον η Πρέβεζα, αλλά και καμιά ελληνική επαρχιακή πόλη, και συνεπώς το ζήτημα εντοπίζεται έτσι: Η «Πρέβεζα» τι να συμβολίσει πια; Ούτε η *«Ιθάκη»* είναι, ούτε η Νικόπολη είναι. Και εξηγούμε εκεί (στην εργασία μας) προς τι η σύγκριση.

Ίσως είναι κατάλληλο το σημείο για να ερμηνεύσουμε πώς και γιατί, είδε τόσο αρνητικά την Πρέβεζα ο Καρυωτάκης, κι ακόμη πώς και γιατί άλλοι την είδαν τόσο θετικά εκείνη την εποχή, μέχρι να φτάσουμε στα δικά μας χρόνια, καθώς η δική μας γενιά αποδεχόταν παθητικά τα θετικά ή τα αρνητικά της πόλης, πράγμα που διεξερχόμαστε με αξιώσεις σ' αυτή την εργασία. Η Πρέβεζα είναι *«δихασμένη ψυχολογικά»*, έχει δηλαδή δύο όψεις: μια καλοκαιρινή και μια χειμωνιάτικη, μια όψη *«συν»* και μια όψη *«πλην»*. Όσοι βλέπουν μόνο *«συν»* ή μόνο *«πλην»* δε διαθέτουν ψηλές και ψιλές κεραίες ευαισθησίας, εκτός και θέλουν να βλέπουν από μια πολύ προσωπική οπτική γωνία τα πράγματα, όπως ο Καρυωτάκης. Έτσι όμως, παγιδεύονται καθώς κι εκείνος, στο μονόπλευρο ρεαλισμό τους ή στο μονόπλευρο ιδεαλισμό τους. Αυτό είναι ένα ακόμη εμπόδιο της αναγωγής της πόλης σε ποιητικό σύμβολο, γιατί πρέπει τα πραγματικά στοιχεία απ' τα οποία απορρέει το σύμβολο να μη βρίσκονται σε διάσταση με τα στοιχεία που συνθέτουν αυτό και καθ' αυτό το σύμβολο.

Εν πάση περιπτώσει, όταν έγινε συνείδηση ότι ο Καρυωτάκης τους *«ξεπέρασεν*

όλους» και η Ελληνική λογοτεχνική κριτική δεν μπορούσε να προχωρήσει παραπέρα χωρίς να αναφερθεί σ' αυτόν, η «Πρέβεζα» του Καρυωτάκη φαινόταν ότι καλούνταν σιγά-σιγά, αλλά σταθερά, να παίξει το ρόλο ενός ποιητικού συμβόλου.

Όμως η ανάπτυξη που φαίνεται να «έσωσε» οπωσδήποτε τον Καρυωτάκη και εν πολλοίς την πόλη, δε φαίνεται να έσωσε την πόλη ως ποιητικό σύμβολο, δηλαδή: Η «Πρέβεζα» θα μπορούσε να αναχθεί σε ποιητικό σύμβολο αν η σχετική ποίηση παρακολουθούσε τη μεταλλαγή της ελληνικής επαρχίας και κατέγραφε ποιητικά τα αρνητικά της. Και φυσικά με την οποιαδήποτε δυνατή αναφορά στην Πρέβεζα ή στον Καρυωτάκη, έστω και υπαινικτικά.

Και ας έκανε διακριτικά ή όχι την παρουσία της η ομορφιά της ελληνικής φύσης, πρεβεζάνικης ή μη. (Ποίηση κατα παραγγελία;) Θα μπορούσε μάλιστα, η επέκταση να έφθανε μέχρι τον όποιος μορφής ελληνικό χώρο. Τι έγινε όμως;

«Οι πέντε κατηγορίες των ποιητών της «Πρέβεζας»:

Είναι ο τίτλος του γ' μέρους αυτής της εργασίας. Εκεί αναφέρεται ότι έγινε το δυνατόν για να ανατραπεί η αναγωγή της πόλης σε συμβολική ποιητική σημαίνουσα. Γιατί η Πρέβεζα, αφού ποιητικά - καλώς, κακώς, δέθηκε μοιραία με τον Καρυωτάκη μόνο μέσα απ' αυτόν θα μπορούσε να «αναδειχθεί» ποιητικά. Όμως, ξεκινώντας ο κάθε ένας ποιητής της «όποιος Πρέβεζας» με τον όποιο τρόπο του, προσπάθησε στις περισσότερες περιπτώσεις να αποδείξει το λάθος ενός μεγάλου, είτε το βροντοφώναξε, είτε όχι.

Σε μια πρώτη, λοιπόν, κατηγορία θα μπορούσε κανείς να εντάξει τα πρεβεζάνικα ποιήματα των οποίων οι δημιουργοί όντες Πρεβεζάνοι, εξακολουθούν φαίνεται να αισθάνονται διασυρμένοι απ' τον ποιητή. Η πόλη, βρίσκεται πολύ κοντά στον επίγειο παράδεισο, σύμφωνα με τα ποιήματά τους. Γιατί η Πρέβεζα γι' αυτούς είναι μόνο μια όμορφη πόλη. Κοινωνικά προβλήματα δεν υπάρχουν. Και ως πνευματικοί άνθρωποι δεν πιστεύω να μην τα έβλεπαν. Αλλά «έτσι ο Καρυωτάκης, έτσι και μεις». (Απάντηση στο «ποίηση κατα παραγγελία»). Είναι μια λογική αντίδραση (Α. Παπασάββα - Ντούσια, Θ. Κατωγιάννης, Κ. Νικολάρας, Λ. Χρόνη - Κάσδαγλη).

Σε μια δεύτερη κατηγορία θα μπορούσαν να καταχωρισθούν τα ποιήματα των Πρεβεζάνων (για την Πρέβεζα) που κινούνται έξω απ' το «καρυωτακικό άγος» αλλά και έξω απ' το καρυωτακικό πνεύμα: Β. Βακατάσης - Π. Αποστολίδης: γενικά, μένουν στις φυσικές ομορφιές της πόλης, λόγω μη «νόστιμον ήμας» - Μ. Καβάγιας: δε συμφωνεί με τον κοινωνικό προσανατολισμό του Καρυωτάκη - Π. Δόνος: ασεκαθάριστη η επίδρασή του απ' τον Καρυωτάκη.

Σε μια τρίτη κατηγορία πρέπει να καταταχθούν ποιήματα του ευρύτερου πρεβεζιάτικου χώρου που αναφέρονται στην Πρέβεζα (Πάργα, Φιλιπιάδα). (Γ. Δάλλας = δε συμφωνεί με τον κοινωνικό προσανατολισμό του Καρυωτάκη, Τ. Τσιάκος: Ομορφιές της πόλης).

Τέταρτη κατηγορία: Ποιητές της Ηπείρου για την «Πρέβεζα» (Γ. Βρέλλης: ομορφιές της πόλης [Γιάννενα]).

Πέμπτη κατηγορία: Μη ηπειρώτες (Έλληνες) λογοτέχνες: (Φ. Γιοφύλλης: θλίβεται για τον Καρυωτάκη που δεν μπόρεσε να χαρεί τις ομορφιές της ζωής, μέσω της ομορφιάς της Πρέβεζας - Ν. Εγγονόπουλος: ομορφιές της πόλης - Α. Κερένης: στο πνεύμα του Καρυωτάκη - Α. Εμπειρικός [πεζό]: μεγέθυνση της «Πρέβεζας» του Καρυωτάκη). Και όσον αφορά τους δύο τελευταίους δημιουργούς δε θεωρώ επίσης θεμιτό να αναπαράγεται ακριβώς το πνεύμα του Καρυωτάκη. Πρέπει να μετακινηθεί με την ευκαιρία που μας δίνει το πέρασμα του χρόνου η ειδική γεωτοπογραφία, να μετασχηματισθεί δηλαδή ανάλογα με τις νέες συνθήκες, ακόμη και με τις νέες ψυχικές συνθήκες.

Στην ίδια κατηγορία (πέμπτη) ανήκει και ο Π. Παναγιωτούνης. Τον διαπραγματεύομαι ξεχωριστά, γιατί είναι όντως μια ξεχωριστή περίπτωση. Κατ' αρχήν δεν έγραψε ποίημα, αλλά σύνθεση ποιητική από 32 ποιήματα που την αποκαλεί, βέβαια, «Πρέβεζα». Δεύτερον χρησιμοποιεί μια άριστη τέχνη και τεχνική. Και τρίτον, πετυχαίνει μια σοβαρή προσέγγιση της πόλης, όπου δίπλα στην ομορφιά «παντρεύεται» το μούχρωμα του θανάτου, του όποιου θανάτου. Αν, πιστεύω, ο ποιητικός περίγυρος της προηγούμενης «Πρέβεζας», οι άλλες «Πρέβεζες» δηλαδή, ακολουθούσαν τη συνισταμένη που υπέδειξα, η ποιητική σύνθεση του Παναγιωτούνη θα έπαιζε ρόλο αναφοράς, έστω κι αν το μούχρωμα του θανάτου στην «Πρέβεζα» του έχει ως αφετηρία το θάνατο και μόνο το θάνατο ενός μεγάλου, του Κ. Καρυωτάκη.

Τέλος, παρουσιάζω μια δική μου «Πρέβεζα» γραμμένη σε πρώτη γραφή το 1963 και επηρεασμένη απ' τον Καρυωτάκη, που η τελική της μορφή δόθηκε το 1973. Νομίζω πως η «Πρέβεζά» μου βρίσκεται στο δρόμο της αναγωγής της πόλης σε ποιητικό σύμβολο μόνο απ' την πλευρά της μετακίνησης μέσα στο χρόνο και στο χώρο, που δεν είναι σημαντική, είναι όμως.

Ο επόμενος, συνεπώς, ποιητής της «Πρέβεζας» θα όφειλε να καταγράψει τα αρνητικά της «Πρέβεζας της ανάπτυξης» και να τα μετουσιώσει ποιητικά, έτσι που να αγκαλιάζει όλες τις επαρχίες της ίδιας παράλληλης - και γιατί όχι την ίδια παράλληλη του κάποιου ελλαδικού χώρου; Και πόση υποανάπτυξη της ανάπτυξης δε θα 'βρισκε. Η Πρέβεζα των bar, της καφετέριας και των φαγάδικων, των ναρκωτικών και των αποπροσανατόλιστων νέων, της μόδας και του ελάχιστου πνεύματος. Γιατί όχι και των Awaks ή του Άγιου Πρεβέζης; Αλλά και γιατί να μην παρακολουθούνται τα παραπάνω αρνητικά από τα τόσα θετικά της πόλης, προεξάρχουσας της φυσικής της ομορφιάς; Έστω σ' ένα δεύτερο επίπεδο (Συζητιέται!).

Έτσι πάντως που είναι τα πράγματα, η «Πρέβεζα» ως ένα σύνολο ποιητικών έργων, μπορεί να είναι ένα κοινωνικό σύμβολο που να ενδιαφέρει την Κοινωνιολογία, μπορεί να είναι ένα σημαίνον παραπαίον που να ενδιαφέρει τη Σημειολογία, όχι όμως, σύμβολο ποιητικό. Κατά την άποψή μου.